

૪૧૧૪

ચાંપરાજના નવા નાટકના ગાયન.

૪૧૧૪ રચિને પ્રસિદ્ધ કરનાર,
ગંગારામ આત્મારામ પંડ્યા

—*—
ભુવ'ગી છંદ.

ખચાવ્યો સાતેએ જુઓ નાથ કેવો,
સાતે નારથી તો ખચ્યા જૂઠ જોયો;
ખતાની ખરી મિત્રની રીત કેવી,
બ્રહે દંપતી સૌ સદા રીતિ એવી.

ચુરત.

“ધી રાઘર્જીંગ સ્તાર ધ્રીન્દીગ પ્રસમાં”

ગંગારામ આત્મારામ છાપ્યા.

સંવત ૧૯૪૫.

સને ૧૮૮૯.

કીમત દોઢ આણો.

આંપરાજના નવા નાટકના ગાયન.

—*૦૨૨૬૦*

નાનદી.

તું અંતરજની પ્રભુઆ, તું અંતરજની.
 જળ નીપાયા રથજ નિપાયા,
 સળ રંગ તૂંડી ખનાયા;
 તૂંડી તૂંડી શબ્દ રટૂં મુખ ગાજ;
 શશિ ધંદુ શોભાયા. તું અંતરજની
 હે દુઃખ ટાળક બાળક મત્તે; (૨)
 દે અવગુણ વામી. પ્રભુઆ તું અંતરજની
 લોહો કાળે હરી મા'રાળે,
 ખેલ દિપે આળે;
 શા'ય આપીને લા'ય આલવળે;
 દુઃખડા તું ભાળે. તું અંતરજની
 વિઘ્ન નિવારણ ધારણ આપે; (૨)
 વિશ્વ તણા સ્વામી. પ્રભુઆ તું અંતરજની

સુવદના—(સોનરાણીને વૃક્ષ લતાઓ તરફ હાથ કરીને)

નવિન રાહ.

ચંબેલી ખીલીઆ તેને ઉપમાં શું દર્શી,

ખટ—મોગરાની બલીહારિશો હારિ હારિ જાતીં :

ગુલાબી ગુલાબ ગૌર ગૂઢ પુષ્પ આ,

કેતકી કેશવ કેરી, જુધને ખીલાં. ચંબેલી

જાળી સોનરાણી તરફ વિચાર કરીને કહેછે :—

ગજલ.

(ઇંદ્રસલાના રાગની.)

શું સ્વરૂપ ! સુંદરીનું શૈવી શું, હશે ?

કાંતો રાણી રંભા, રતી રૂપ થૈ બસે ?

ક'નો રાણી ઇંદ્રકેરી પ્યારી અપ્સરા ?

સોનાનું સ્વરૂપ સોના વર્ણવું કહાં.

ચાંપરાજ :—

લાવણી.

(મુજ ઉપર ગુજરી—એ રાહ.)

મુજ પ્રિયા પ્રાણ આધાર, પરમ પ્રિય મારી ;

હું ત્રણ દિવસે આંહી, આવિઓ વાલી ; મુજ

તો કીધા ત્રણ અપવાસ, પતિવ્રત સાચું ;

મને યજ્ઞ બહુ ફિટકાર, મૂર્ખે મે ખાધું. મુજ

શું ગયો ભૂલી સૌ ભાન, રહીશ તું ભુખી ;
 મેં ઇચ્છું સારી ખેડ, રહી તું દુઃખી.   મુજબ
 જાણ પતિવ્રતાતો મુખ, ધણિનું ખાચે ;
 જો આવે ધણિને દુઃખ, તરત તે ધાચે.   મુજબ
 પણ મારા જેવો ધણી, હોય ખડ ભાગી ;
 તો કાંચન રૂપની મંદી, લાહ મેખ વાગી.   મુજબ

લાવણી.

(મુજબ છોડ ચલા બનજરા-એ રાહ.)

હવે આવ્યા છ માસ જવાના ;
 તું મનમાં દુઃખી થામાં, પ્રીયા મનમાં. હવેં તું
 અકબર વર્તે ન્યાયની રીતે,
 વર્તે શુર વીર સાથ સુખિતે ;
 તેથી જાણે ખરીતે વા'લા   તું હવે
 સુશિક્ષિત નારને શું કે'વું
 દેવી દુઃખ કાયાએ સે'વું ;
 પતિવ્રતા ન એકલી સ્થામા.   તું હવે
 ભડકું છાશ ન ખાતી વા'લી,
 મુજબી તું છે શરીરે કાલી ;
 તજ ગુલાલિ થાય ફિક્કી ના.   તું હવે

સોનરાણી:—

રાગ વેસાવર.

(સહિઅર દુઃખ શું દાખવું એ રાહ.)

પ્રાણ પતી પ્યારા માહરા, જાઓ છોડી મને;   પ્રાણ૦
દર્શન વિના અહીં આપના, નહીં ખાવું ગમે.   પ્રાણ૦
દિવસ વરખ સમ લાગતો, જાણે વસ્ત્ર સાથ;   પ્રાણ૦
ફીકું લાગે ગળ્યું આ સમે, ન્યારે દેખું આપ.   પ્રાણ૦
જ્ઞાતા આપ બધી રીતે, જેવું લાગે ઠીક;   પ્રાણ૦
વર્તો હરિ શાંતિ કરે, આપો સુખડા અવિક.   પ્રાણ૦
હરકત નહોય આપને, તેડી જવા સાથ;   પ્રાણ૦
તેડી જાઓ હું અબલાને, વિનવી કહું છું નાથ.   પ્રાણ૦
હઠ કરવી જાણી જોઈને. એથી ઉલટું દુઃખ;   પ્રાણ૦
પ્યારા તમારા વિના મને, કહો શાથી સુખ;   પ્રાણ૦
આવો છ માસ વિતે અહીં, થાય ઉપર દિન;   પ્રાણ૦
જીવ મારો રે'શનહીં, એટલું કહું દીન   પ્રાણ૦

આંખરાજ:—

(જુઓ જુઓ વિમે ભિડી હામ એ રાહ.)

શાને વદા કઠોર વચન; ક્ષત્રિ બચ્ચો તે કેમ શો'શરે.

ક્ષત્રિ લેશે કેમ કલંક;   ક્ષત્રિ૦

એતો હજી વાળે આડો અંક;   ક્ષત્રિ૦

શું થયું સતિ સત્યાનાશ ;	ક્ષત્રિં
ત્યારે કેમ ન થાય ભૂનાશ ;	ક્ષત્રિં
હજી જીવે પ્રભુને પ્રતાપ ;	ક્ષત્રિં
શું વચન વદાછો આપ ;	ક્ષત્રિં
મારા ગૃહે પતિવૃતા નાર ;	ક્ષત્રિં
જાઓ કરો તપાસ તે ઠાર.	ક્ષત્રિં

ગજલ.

શેરખેક— (ઈંદ્રસભાના રાગની.)

ખાદશાહ મેં ક્યા કહું જો એઅદબ પુરા ;
 સકળ હમે એક રહાં ઉઠિયા શુરા. ખાદશાહ.
 પતિપ્રતા નારી ઉને ઘેરજો રહી ;
 રાખો એને હુદર મેં તો જાતહું તહીં. ખાદશાહ.
 બીણી જીને ખખર કાહું હું બુંદી કોટાં ;
 શુજિએ ચઢાના પછી જો પડે ખોટા. ખાદશાહ.
 અગર જુટા મેં પડુતો શુજિએ ચઢું ;
 દોણ માઈ પુત એસા ઝડપિયું ખીકું. ખાદશાહ.

બીરખલ:—

(ગરહમને દીલ સનમકું દીયા, એ રાહ.)
 હડ કરી તુંજ નહીં, એ ક્ષત્રિ કેરો તન ;

પરતાવું પડે પછીથી, દિલ થશે પતન. હૃડ.
 ક્ષત્રિ કેરી સ્ત્રીઓ ઘણી, હોય શુરવીર ;
 પતિવ્રતાનો ધર્મ પાળે, શુદ્ધ આ વચન. હૃડ.
 શહસ્ત્રવાર ના કહીને, રોકું છું તને ;
 સાહસ કર્મ તું કરેછે, સુખનો વિઘન. હૃડ.
 માન હજી માર કંઈ તુપ કને બચે ;
 એમ ના કરીશ તો તો તું થશે પતન. હૃડ.

રાગ આશાગોડી.

સાહસ કીયા અવિચારી, ખુદા મેને સાહસ કીયા અવિચારી
 ક્ષત્રિ સાથે બાથ ભીડી મેને, જેની પતિવ્રતા નારી. ખુદા.
 માલન સરખી પ્રપંચ કરકે, ચંડ શક્ત ન અટારી. ખુદા.
 મરાણ મેરા હુંકડા આયા, અબી કરના કંઈ ધારી. ખુદા.
 દેશી રીતશે આ પકડાયે, અગર હુંવે ક્યું બારી. ખુદા.

રાગ મિશ્રિત માદ.

પગ ગયો તૂટી, મારો પગ ગયો તૂટી ;
 કપટ દેરી દોર બાંધી તે ગઈ છુટી. પગ.
 મધમ ચોકીદાર એક સુરદાસજી.
 પગ અવાને ડાંગ મને મારીને છુટી. પગ.
 ભાઈ મને નથી તુજ દામ જોઈતા ;
 પૈસા લેતા ધક્કા હુંતો મારુ વિખુટી. પગ.

કામ તારું કરને ગમેતેમ તું કરી ;
 માણુ મારો જન્ય જેમ ભાંગી આ ધુંટી. પગ.
 જંતુ એક ઝીણું તદા સંચરે નહીં ;
 તો તું તેની કેવી રીતે લાજ લે લુંટી. પગ.
 (નાથ કેસે ગજકો બંધ છુડાચો, એ રાહ.)

શોરબેક :—

મનુ તોહ કામ કીયા ખોત સારા, અતીશે જ્ઞેથા દુઃખકા ભારા ;
 ખોત બિકટજ્ઞે કામ લીયાથા, સરજા હુઆ જન્મારા. મનુ.
 તેરી કૃપાસેં પાર પડાહે, નમુ નમુ દિન દયાળા. મનુ.
 સંબકા દખત હ્યાંસે જાકેં, શુળીએ ચ'ડાવું હાડા. મનુ.
 ડંકા હોયગા રાજસભામે, ખેલ મચેગા ઘાડા. મનુ.

અર્જુન.

એકથી અનેક સુધી હું જામીનગાર ;
 ચૂક તેમાં જ પડેતો જાન હું દેનાર. એક.
 રજા દિયો સરકાર આહીં હું રહુ હજાર ;
 કપટ અપટ ભંગ થાય મગટે શર નૂર. એક.
 આપો રજા રાયજી રાખીને હું વિસ્વાસ ;
 જરીક મોકું થાય એને અર્પે જાન દાસ. એક.

(જમુના તટ ખંસી ખાજરહી એ રાહ.)

શીદ મોકલતા, શીદ મોકલતા ;

ભાઈ પુત્ર તમે શીદ મોકલતા. ટેક.

રસ્તે મુજને મોકું થાય કાંઈ દિલમે ધરો ધરતા ; શીદ.

જન તમારે ખાવો પડશે શીદ તમે હઠ ધરતા. શીદ.

ચાંપરાજ :—

(બેઠાદ મુજે યાદ છે વસાહ તુમારી એરાહ.)

ફીટકારછે ફીટકાર તને નારીને ફીટકાર ;

ધિક તારી જતને શું કીધો વ્યભિચાર. ફીટ.

પતિવૃતાતું ડાળ ઘાલે પતિની સાથ તું ;

અંતે તને આવું સુઝયું ધિકછે અવતાર. ફીટ.

કુળ લજ્જવ્યું મુળ લજ્જવ્યું ધણિ લજ્જવિચો ;

પ્રાણુ જશે માહરો આ તુજ કાજ નાર. ફીટ.

નફટ જરા નાવી શર્મ કર્મ શું કર્યું ;

ધર્મ તજી મર્મ તારો નાગણ્યો તેવાર. ફીટ.

જોગી રાજ ભરથરી તે નારી કાજથી ;

મર્ણુ રૂપ માઈ થશે નીચ હાથ નાર. ફીટ.

ફીટકારછે, ફીટકાર તને,

ધિકારછે, ધિકારતને,

તારી જાતને, ધિઃકાર,
 તારી માતને ધિઃકાર !
 અને ધિઃકાર તારી સાથ પરાગુનારને!
 ધિઃકાર ધિઃકાર ધિઃકાર !

સોનરાણી:—

(જુઓ જુઓ વિપ્રે ભીડી હામ એ રાહ.)

આહી આવીને પ્રાણનાથ ; મનેતે ફિટકાર કીધોરે.

મેં શું કર્મ કીધું દિનનાથ ; મને.

શું વ્યભિચારની વાત ; મને.

આશું કહીગયા પ્રાણનાથ ; મને.

થયું છવતર મારૂ ધુળ ; મને.

આ હું પતિવ્રતાનાર ; મને.

શું બોલ્યા કર્યો વ્યભિચાર ; મને.

ઝટ આવી ગયા સ્થાં કેમ ; મને.

નથી ઉભા રહ્યા પુછી ક્ષેમ ; મને.

નથી સાંભળી મારી વાત ; મને.

એકદમ ગયા પ્રાણનાથ ; મને.

સોનરાણી:—

રાગ આશાગોડી.

સહાય થશો દીન ખંધુ, દૃપાળુ સહાય થશો દીન ખંધુ;
પતિવૃત્ત ધર્મ હું ચુકી નથીજ્ઞે, કેમ કોપ્યા હશે સીધું દૃપાળુ.
હું પર વાદળ કહાંથી આવ્યું, કંલકી આ સંધું : દૃપાળુ.
મુજપર રે'મ દૃપાનિધિ આપો, કાપજ્ઞે કળ્પ હે સંધું દૃપાળુ.
સતિઓ કેરા સત સચવાવ્યા, તેમજ ઉગારજે વિભુ ; દૃપાળુ.
દિય કરથી હું વંદન કરતી આપ તું નેન હું અંધું દૃપાળુ.

વીમળમતિ:—

વસંતતિલકા વૃત.

દા ભાણનાથ તમ ભાણ સુમિત્ર કાજે.
એથી ભલું ન અહિઆ, મુજ અન્ય ભાસે;
દા આજના દિવસને ખહુ ધન્યવાદ,
રે! હું મરીશ જુરીને! પાણુ, ધન્ય વાદ.

પાહાડશીલ:—

છોડા તમે મનથિ શોક હું ભાણમિયા,
એથી વધુ દુઃખ દિલે મુજ થાય અહિઆ ;
ધાયે વિલંબ અહિતો પછિ રાય કાપે,
છેલ્લા ભાણામ સઉને મુજ હર્ષ વ્યાપે.

આંપરાંજ :—

રાગ વેલાવર.

(વનચર વિરા વધામણિ એ રાહ.)

ધન્ય ખંધું માગ સત્ય તું, સત્ય તાની સુટેક ;
 કાર્ય કીધું ઠેઠજ સુધી, જાણી મિત્રની નેક. ધન્ય.
 ધિકાર માગી જાતને, થજો ખડું ફીટકાર ;
 વાર લગાડી આવવા, તૂટ્યો હોત કરાર. ધન્ય.
 હત્યા મુજ શીર લાગતે, મરતે મારો સુમિત્ર ;
 કોણુરે વિરલ એવો આસમે, હોય શુદ્ધ પવિત્ર. ધન્ય.
 તારા સમે નહીં મુજને, મળશે સનમિત્ર ;
 જય જય થાઓ સદા તને જેની પ્રિતિ પવિત્ર. ધન્ય.

પાહાડશી હુ :—

શિખરિણી વૃત્ત.

મલુ આણ્યો તેં છાં, સજન મુજ સ્નેહી મરીજવા,
 કિધું એતે તેં શું, ક્યમન મુજનેદે તું મરવા ;
 નહીં જોવાવાતું, મરાણુ મુજ સ્નેહીજન તાણુ.
 મરી જાતા એના, જગત મહિ કું રે'ણુ ધુળ ગાણુ.

સોનરાણી :—

લાવણી.

(રાગ પ્રેમાનંદના વાણજરાનો.)

કું લખું પિતાજી વાત ; જે કુઃખ કા'ણીરે.

તે શુભને મારા તાત ; હૃદે ધીર આણીરે.
 હું છું પતિરતા નાર ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 તે હાલ ડરી વ્યભિચાર ; હૃદે ધીર આણીરે.
 ગઈ ગતે આવ્યા નાથ ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 તેણે ધિકારી મારી જાત ; હૃદે ધીર આણીરે.
 આ સાંભળી મુજને કપાલ ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 મગદી ચગણુદી જાળ ; હૃદે ધીર આણીરે.
 હું જાણું દિલ્લી તે કાળ ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 ત્યાં કેવી હકિગત આજ ; હૃદે ધીર આણીરે.
 આરૈયત સોપું હાલ ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 ક'જ્જે તેની સંભાળ ; હૃદે ધીર આણીરે.
 રાજ ચલાવજ્જે શુભપેર ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 હું દીલ્લી યઈશ જાહેર ; હૃદે ધીર આણીરે.
 જ્જે પ્રાણપતિ તને પ્રાણ ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 તો હું ચે મરીશ નિરવાણ ; હૃદે ધીર આણીરે.
 આ'વું આવ્યું શીર કલંક ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 લાજ મુકી જાણી નિશંક ; હૃદે ધીર આણીરે.
 તમને મળી ન તેની માફ ; ને દુઃખ કા'ણીરે.
 માએ પિનતી કરીને સાફ ; હૃદે ધીર આણીરે.

છોટીયાં :— ગગ મુભગા.

ન દો, ન દો, ન આળ દો ન ખિગર ખિચારકે.
 કીસીકે શીરપે આળ દો ન ખિગર ખિચારકે. ટેક.
 ફીંગ્તી ફીરતી સખ છાંયગી
 બહાંહ દુનિયા મેહ જાણાય ; નદોં(૨)કીશી.(૨)
 ધુળ હુચે જુદી કાંચનસે
 દુખિન દુક કલાય ; નદોં(૨)કીશી.(૨)
 દંપતિ કેરા સુખદ પ્રેમકી ;
 બોત અજ બહે બાત ; નદોં(૨)કીશી.(૨)
 લંપટ યુસમે મેખ રખેગા ;
 મરેગા ફીર એકે ધાત ; નદોં(૨)કીશી.(૨)

છોટીયાં :—

(જનુની છવેરે ગોપીચંદની એ રાહ.)
 વિતક વિત્યા મુજને ઘણા, થઈ ગુણક નારજ ;
 હવેરે ગુણકા હું નથી, મારો હાડો ભરતારજ.
 શાહ શુણો દીક્ષી પતી.

બીરબલ :—

ધન્ય પ્રુદાબીંદ ઉસક, ધન્ય કષ્ટાણી જાતજ ;
 સંસય મનમે નહિ કીયા, આઈ ચલ કેને બાતજ.
 સાચી બાત દિક્ષી પતી.

સોનરાણી :—

નથીરે મારું મો'કું નરકું, એતો સાચી પિતા વાતણું ;
હડમાં મેં સાર ખધો લીધો, જુકું એનું વ્રતાંતણું.
પિતા શુભો દિલ્લી પતી.

(શ્રી જગતપતીની રાહ.)

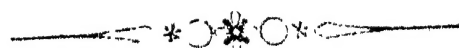
જ્યારથી મુજ પતી, આવ્યા અધીપતી,
ઉઠા-સિની હું તહીંઆ ત્યારથી સતી. ટેક.
ખાન પાન કરવું હરવું ગમતું સૂજને નહીં ;
ધ્યાન ધરી શેવામાં પતિનું રે'તી સતિહું તહીં. જ્યારથી.
આવી હાડા ઝાઝી કીધી બેલયતી ફીટકાર ;
વાત ન સૂણી મારી કશીએ ખડું કીધો ધીકાર. જ્યારથી.
વીજળી ચમકી ઝખકી ચાલ્યા જયમ આકાશે થાય ;
“ તારે કાળે શીર જવાનું ” ધિકરે સતિ વથાય. જ્યારથી.
મેં પુછ્યું રે શાને માટે પ્રત્યુત્તર ત્યાં નહીં ;
આવ્યાં આવ્યા ચાલ્યા ચાલ્યા આવી વાતો થઇ. જ્યારથી.

સોનરાણી :— માલિની ૧૮.

નહિ નહિ નહિ મારું, મૂખ શા'ને બતાવું,
રિતિ રિતિ રિતિ આછે, કાત્રિની તે જણાવું ;
નથિ નથિજ હવે છાં, જાણુજે હું ગુણીકા,
વધુ વધુ વધુ હું શું, આપની પાસ પીતા.

આંપરાજ :—

જનક જનક એછે, આપણા જાણજે તું,
 નથિ નથિ નથિ કાંઈ, મુખ દેખાડરે તું ;
 નિજ જનક કનેતો, છોકરાઓ રમેછે,
 મુખ મુખ ખતલાવે, એ પિતા આસમેછે.

ધુરા કામ હાં તેન કીયા હે,	
મગર દયા દિલમે લાવું ;	શરબેક શુણીએ.
શુણી તુજકં અખી મીલેગી,	
મગર એ હાથ ઉડાવું ;	શરબેક શુણીએ.
તેન ખોટા જાન ગુમાવા,	
કપટ કીયા દુઃખકારી ;	શરબેક શુણીએ.
સત્યકા સરવે જય હોતા,	
પસ્તાતા હે દુરાચારી ;	શરબેક શુણીએ.
તેરી શુણીમે માફજ કરતા,	
તુજ જેશા નહીં થાતા ;	શરબેક શુણીએ.
માલન કુધજે ભઈ મેરી,	
ઉસક હો મુખ શાતા.	શરબેક શુણીએ.

પ્રીયા તારા ઉપર જીલમ ગુજાર્યો ભારી ;

કામ કરી અવિચારી. પ્રીયા.

મને લોકે ઘેરો ફીટકારો, મારો અફળ ગયો જન્મારો ;

હવે તે શુરે કહું કીરતારીરે. પ્રીયા.

માફ તું મુજને કરજે, કાંઈ રે'મ મારાપર ધરજે ;

હવે પસ્તાતો હું અવિચારીરે. પ્રીયા.

સમાપ્ત વચન.

ઝેલ થયો આ પુરો, સજ્જન સૌ ઝેલ થયો આ પુરો ;

સત્ય સતિનું કયમ સચવાયું,

ક્યમરે બચ્યાતે દુઃખથી ;

કપટીને પસ્તાવો કેવો ;

ભજવીને કહ્યું મુખથી ; ઝેલ૦

આંપરાજનો શુરો. સજ્જન. (૨)

દંપતી સર્વે સ્નેહી થાજે ;

બનજે સદા એક દિલ ;

મિત્રની રીતી વર્ણી બતાવી,

એવા થજે એક લીન. ઝેલ૦

ફરી ફરી આપ પધારો. સજ્જન. (૨)

